Æгас нæм цæут, зынаргъ уазджытæ!

Æ

Темæ: «Ирон адæм царды нывтæ Хъаныхъуаты Иналы этнографион очеркы «Ирон хъæуы».

Урочы нысантæ:

- Равзарын уацмысы ирон адæмы царды ног социалон фæзындтæ.
- Скъоладзауты дзургæ ныхасы рæзтыл кусын.
- Ахуырдзаутæм гуырын кæнын уарзондзинад сæ райгуырæн бæстæмæ, адæммæ, æгъдæуттæм.
- Скъоладзауты ахуыр кæнын сæ хъуыдытæ раст дзурыныл, сæ цæстæнгас фæарфдæр кæныныл, сæ зонындзинæдтæ фæуæрæхдæр кæныныл.
- Ахуыргæнинæгты хиæмбарынады æууæлтæ раиртасын æмæ бафидар кæнын.

Урочы эпиграф:
«Фехалут
ӕнахуырдзинады
къӕдзӕх, цӕмӕй
тагъддӕр фесӕфа
фыдгӕнджыты
ахстон».

Виктор Гюго.

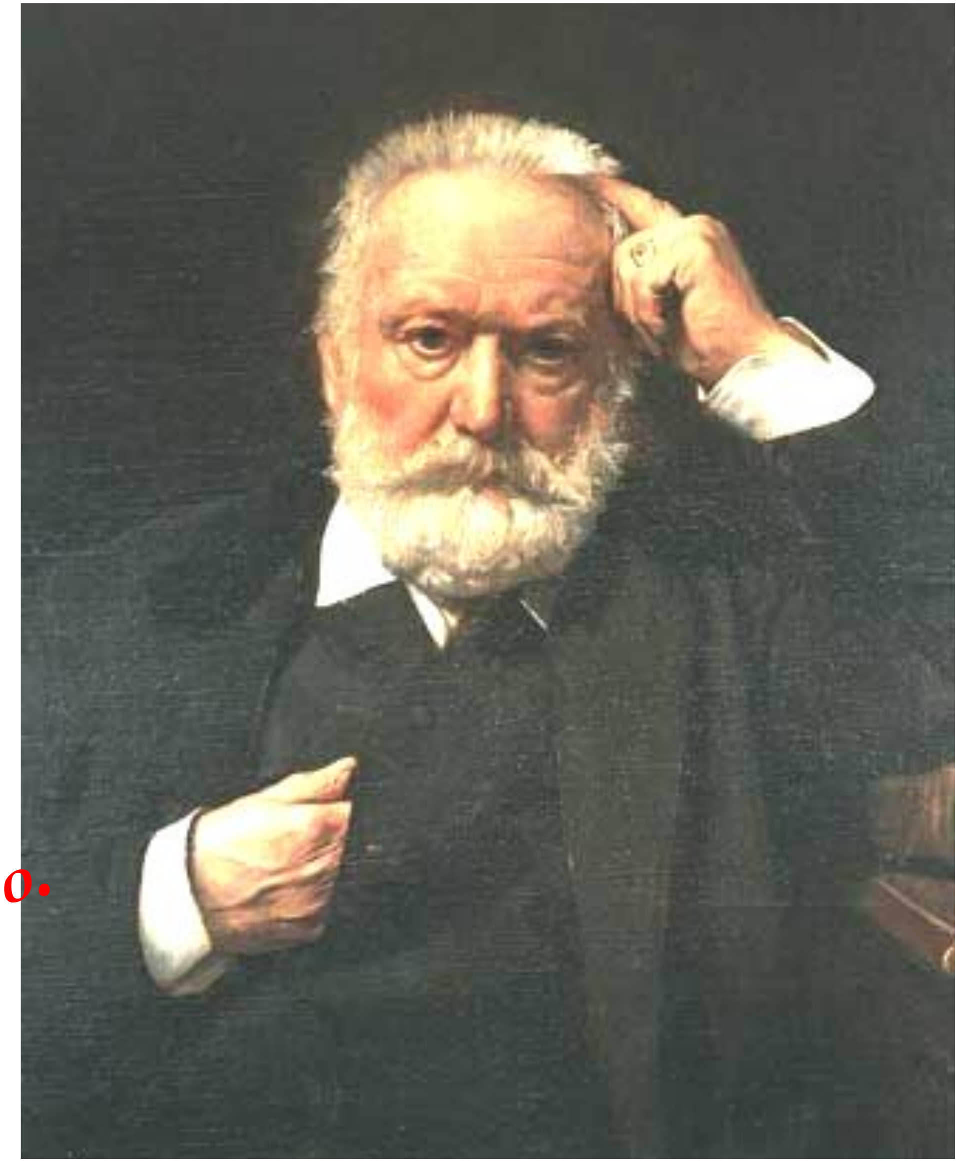

Æ

ТЕРЕК
ДИГОРА
АРДОН
БЕСЛАН
АЛАГИР
ВЛАДИКАВКАЗ
МАГАС
КАРАБУЛАК
ИНГУШ
РЕСПУБЛ
АЛКАРСКАЯ
БЛИКА
ВЕРХ.ЗГИД
САДОН
МИЗУР
ХОЛСТ
БУРОН
ВЕРХ.ФИАГДОН
ЗАВОДСКОЙ
Эльхотово
Кирово
Кадгарон
Сидамкау
Дур-Дур
Чикола
Ногир
Архонская
Гизель
Дзуарикау
Кобан
Кармадон
Даргавс
Галиат
Ахсау
Дзинага
Ниж.Задалеск
Ташлы-Тала
Лескен
Хазнидон
Николаевская
Змейская
Плановское
Дарг-Кох
Брут
Заманкул
Стар.Батако
Тарское
Сунжа
Октябрьское
Чермен
Цраау
Суадаг
Бирагзанг
Арик
Ниж.Курп
Дейское
Инаркой
Хурикау
Сагопш
Александровская
Аргудан
Урух
Жемтала
Зилга
Михайловское
2
3
4
5
6
7
8

æ

Бруты хъæуæй цы зындгонд адæймæгтæ рацыди, уыдоны æхсæн уыдысты: Мамсыраты Темырболат, Санаты Уари, Хъаныхъуаты Инал.

Хъаныхъуаты Иналы

Мамсыраты Темырболат

Санаты Уари

Результаты опроса

100%

Бафæлварут-ма раттын раст дзуæппытæ мæнæ ахæм фæрстытæн:

Хъаныхъуаты Инал

(1852—1899)

Поэт, публицист, этнограф, рухстауæг, Кавказы адæмты цардмæ, ирон дзыллæйы хиæмбарынадмæ ног идейæ æрбахæссæг . Ахсджиаг у, ирон адæмы этнографи, истори æмæ культурæ ахуыр кæнынмæ цы къухбавæрд бахаста, уый. Архайдта, цæмæй ирон адæм цæрой хæларæй сыхаг адæмтимæ, уæлдайдæр

Хъаныхъуаты Дудары фырт Инал райгуырдис 1852 азы, Цæгат Ирыстоны Хъобангомы, Хъаныхъуаты хъæуы (ныр Джызæл). Йæ фыд уыдис уæздæттæй, Тæгиатæй, æмæ Иналæн фæцис скъолайы ахуыр кæныны фадат. Ахуыр кæнынмæ бацыд Стъараполы гимназмæ. 1860 азы Иналы фыд æд бинонтæ алыгъд Туркмæ, фæлæ уым адæмы цард нæ фæцыд йæ зæрдæмæ æмæ раздæхт фæстæмæ Ирыстонмæ, æрцард Бруты хъæуы, Инал та дарддæр ахуыр кодта Стъараполы гимназы. 1872 азы августы каст фæци гимназ æмæ бацыд æфсæддон скъоламæ, райста афицеры цин, архайдта 1877 – 1878 азты Турчы ныхмæ хæсты.

1897 азы январы 23 бон Инал рараст Владивостокæй Ирыстонмæ, йæ райгуырæн бæстæмæ.

Фæнд кодта, йæ балцы цы федта, уыдæттæ газеты ныффыссын, фæлæ йæ бирæ рахау-бахау, йæ царды зындзинæдтæ фæзындысты йе 'нæниздзинадыл. Инал тынг фæрынчын рæуджыты низæй æмæ 1899 азы амард, йæ фыд фæстагмæ кæм цард, уым – Бруты хъæуы.

Хъаныхъуаты Инал иттæг хорз зыдта ирон æвзаг, фæлæ йæ уацмыстæ фыста уырыссаг æвзагыл: ирон периодикон мыхуыр нæма фæзынд.

Хъаныхъуаты Инал йе сфæлдыстадон куыст райдыдта, Стъараполы гимназы ма куы ахуыр кодта, уæд. Йе сфæлдыстад адих кæнæн ис дыууæ фæлтæрыл. Фыццагмæ хауынц уацмыстæ, кæцытæ ныффыста Кавказы 1870 – 1879 азты: очерктæ «Ирон хъæуы», «Хохæгтæ-лигъдæттæ», радзырдтæ «Дыууæ мæлæты», «Давын – маст райсын», публицистикон уацтæ. Дыккаг фæлтæрмæ хауынц æмдзæвгæтæ, уацтæ, фельетонтæ, кæцытæ фыст æрцыдысты 1879 азæй фæстæмæ Сыбыры æмæ Дард Хурыскæсæны.

Хъаныхъуаты Иналы сфæлдыстады бынат ссардтой ирон адæмы историйы реалон фæзындтæ: фæсреформæйы царды ивддзинæдтæ, хохаг адæмы алыгъд Турчы бæстæмæ.

Дзырдуат

Этнос – историон æгъдауæй чи сæвзæрдис, адæймæгты ахæм фидар иугонд – адæмы хатт, нацu;

Этнографи – историон зонады къабаз, ахуыр кæны дунейы адæмты равзæрд, се 'рцард алы рæтты, сæ культурæ, се 'хсæнадон цардуаджы хицæндзинæдтæ.

Ирон джигиттæ

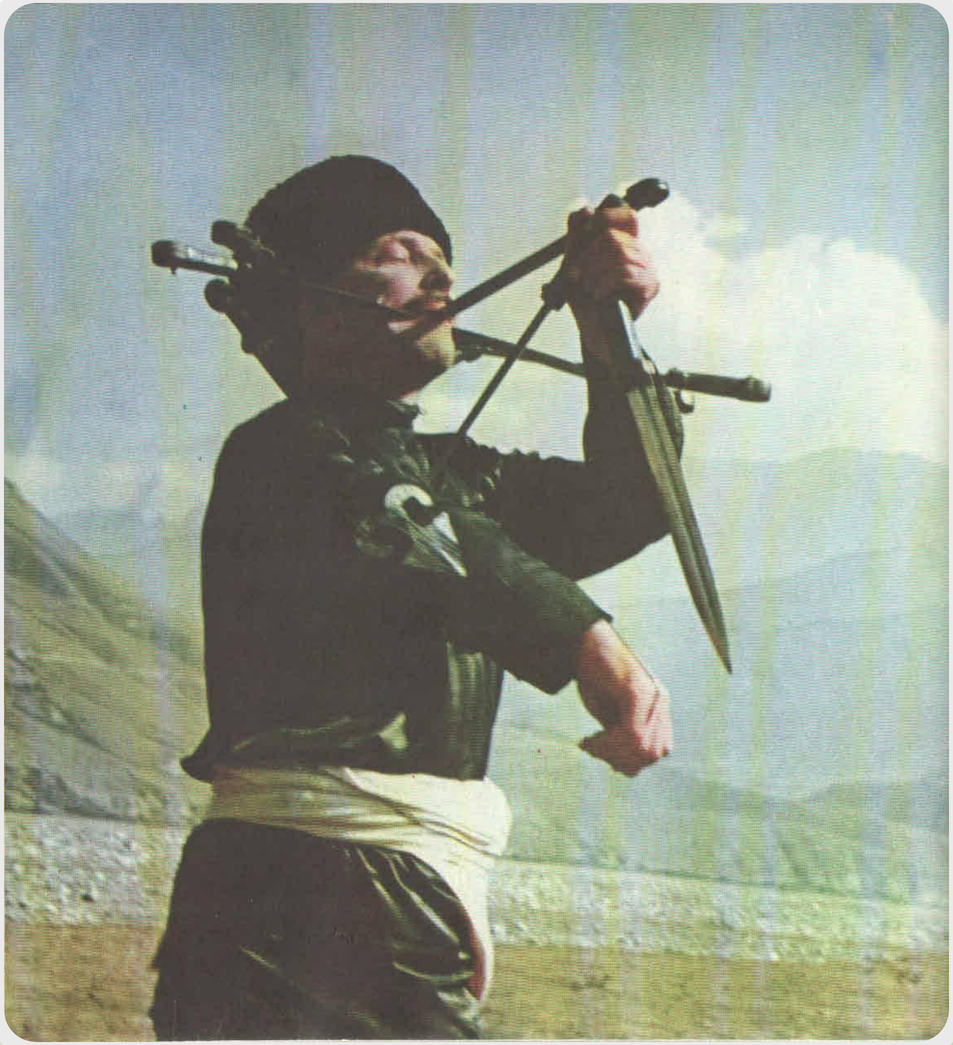

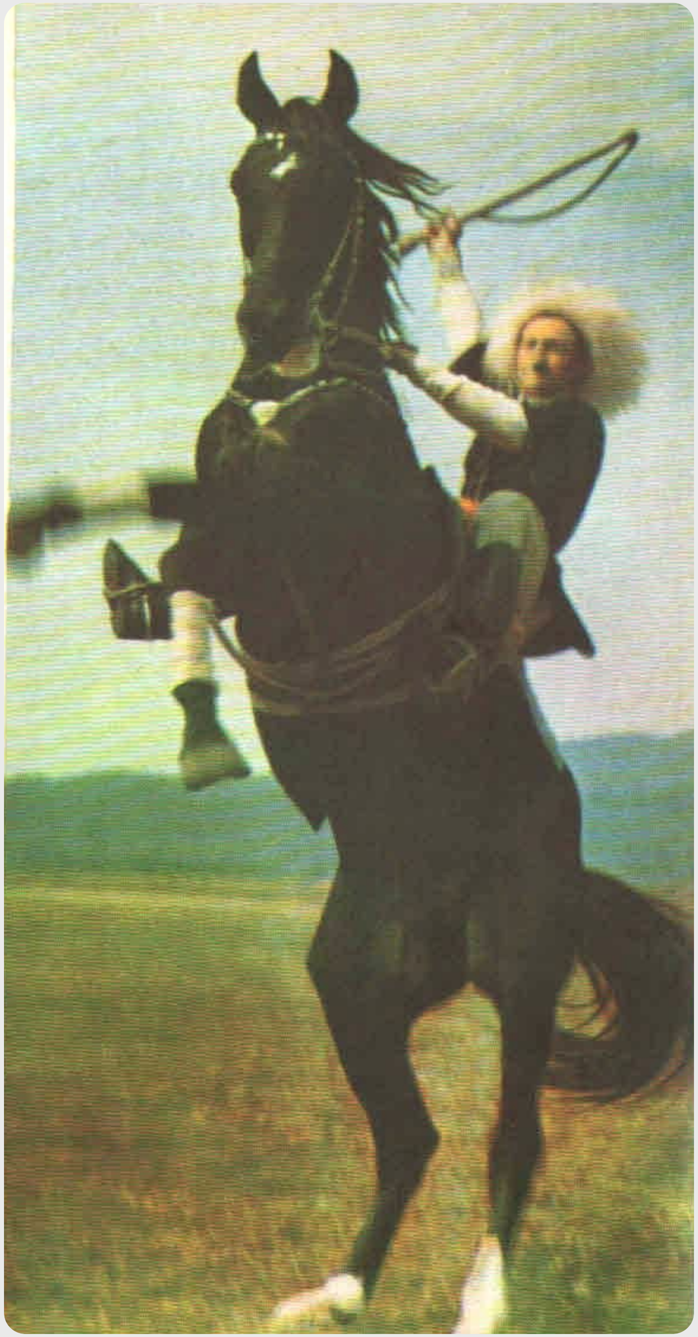

Адæмон тæрхон

Бæхфæлдисыны æгъдау

Ирон чындзæхсæв

«Дæхиуыл ды
æппынæдзухдæр кус,
Дæ удыл ма ауæрд,
лæггад кæнын фæраз;
Цæстуарзонæй
фæцæр, дæ мадмæ хъус,
Цæмæй фæсмонгонд
ма фæуай дзыллæйы
раз».

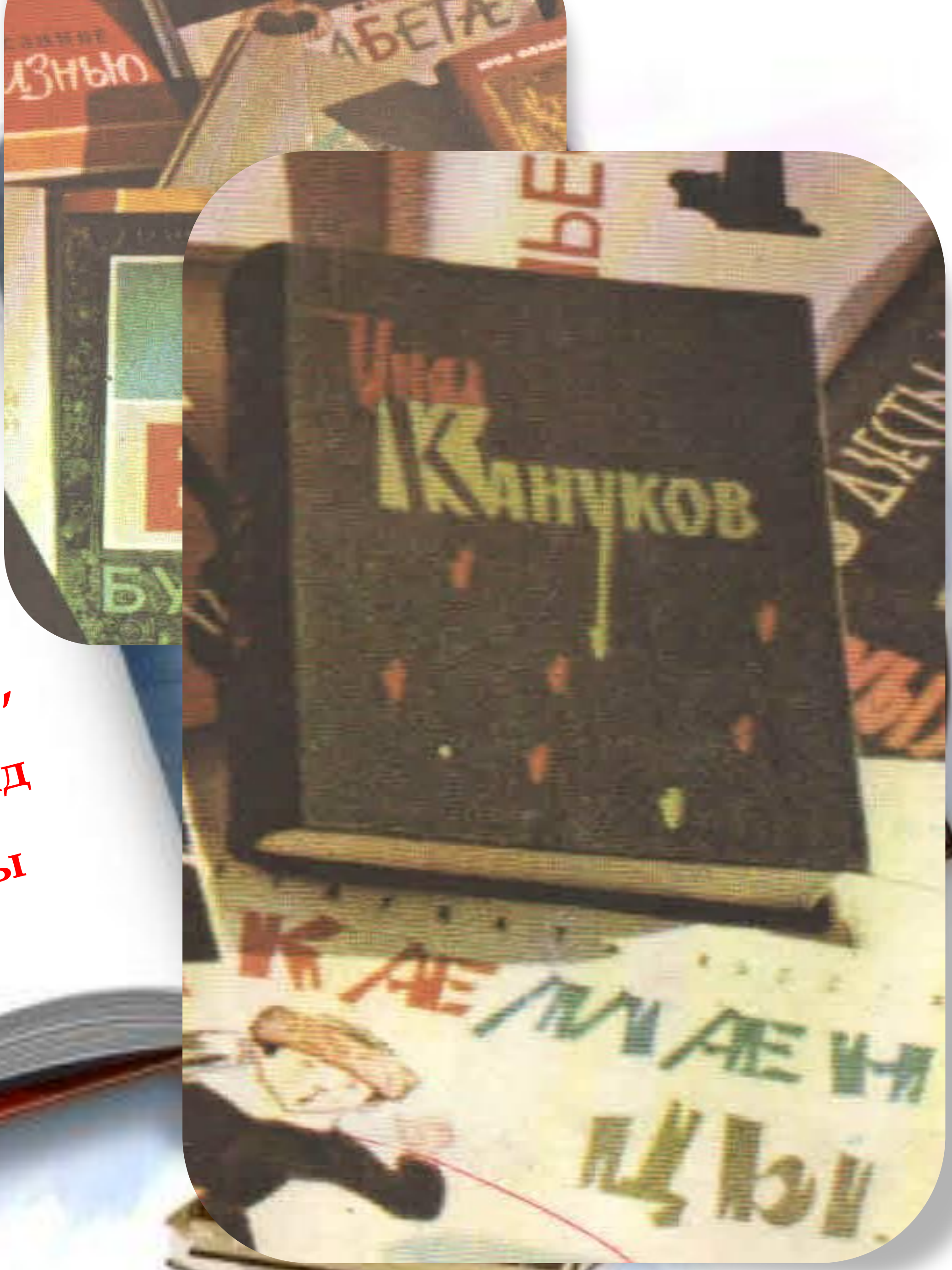

Æ

Арфæгонд ут!